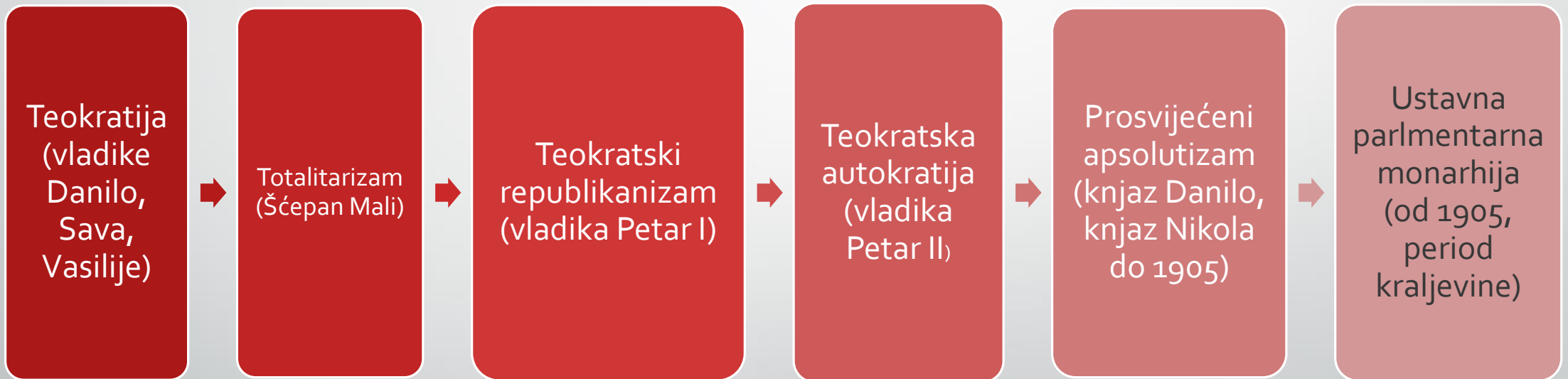

**Politički sistem Crne Gore u vrijeme
knjaza Danila i knjaza Nikole.
Berlinski kongres i sticanje
međunarodnopravnog subjektiviteta**

PSCG

Promjene državnih uređenja u Crnoj Gori do 1918. godine

Vladavina prosvijećenog aproslutizma

- Proglašenje za knjaževinu "svjetovnu i nasljednu knjaževinu", 1852. godine – odvajanje svetovne i duhovne vlasti, kraj teokratske vladavine
- Knjaz Danilo (1852-1860), *Knjaz i Gospodar slobodne Crne Gore i Brda*
- *Odluka* Senata i crnogorskog naroda iz marta 1852. (ustavni karakter)
- Premještanje centra vlasti sa Cetinjske mitropolije na knjaza

Knjaz Danilo

Knjaz Danilo 1852-1860. Prosvjećeni apsolutizam

- Apsolutistička i oligarhijska vlast
- Volja knjaza kao zakonodavno pravo vladara, ograničenje prava i sloboda
- Polaganje zakletve knjazu od strane članova drugih organa vlasti (Senata, Gvardije, perjanika) i imenovanje po principima nepotizma
- Crkvena vlast posvećena licu koje knjaz imenuje
- Primoravanje plemena na poslušnost (Kuči, Bjelopavlići, Piperi)

Tri
ključna
pravca
vladavine
knjaza
Danila

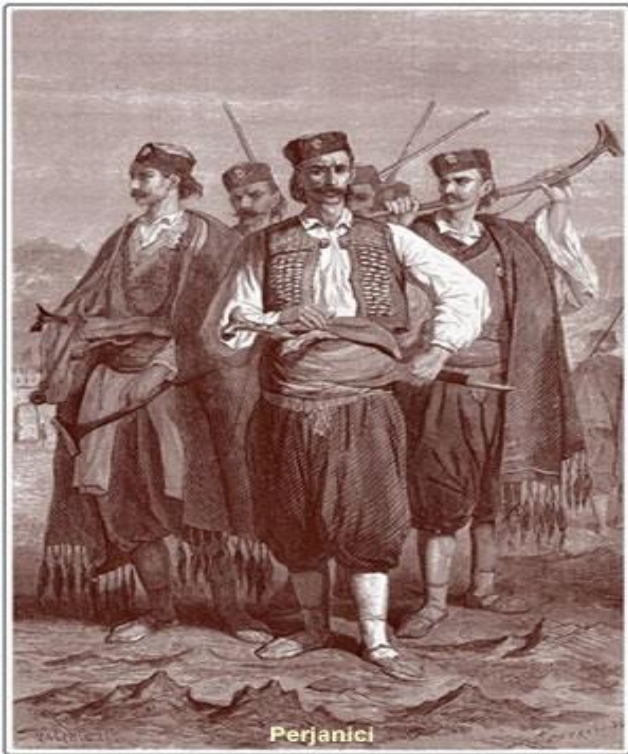
1. Širenje teritorije

2. Učvršćenje i snaženje
crnogorske države

3. Učvršćivanje
međunarodnog položaja
Crne Gore

Pravni poredak uspostavljen 1855. godine

- ***Opšti zemaljski zakonik (Danilov zakonik), 1855.***
- Proglašen od strane knjaza Danila na Opštecrnogorskom zboru, bez njihovog učešća
- Zakonsko uobličenje knjaževine i sekularne vladavine
- Garantovanje prava i sloboda za građane Crne Gore i Brda, poštovanje zakona, sloboda vjeroispovjesti
- Regulisana krivičnopravna materija, međunarodno pravo, građanskopravni, procesnopravni odnosi
- Uvedene carine na uvoznu robu, plaćanje poreza, podsticana trgovina, otvarane škole
- Formiranje ***Garde*** da obezbjeđuje **javni red i izvršavanje odluka vlasti** (400-1000 vojnika), ustanovljena artiljerija, podijela na bataljone, oficirski grbovi, uniforma, poseban red perjanika sa posebnim simbolima
- Teritorijalna podjela na kapetanije, na čelu sa kapetanima
- Težnja za uspostavljanjem poretka koji bi bio u skladu sa evropskim principima

Perjanici

Perjanicki grb - u vrijeme
knjaza Danila

Perjanicka dolama

L. Jovanovic

Perjanici u vrijeme kralja
Nikole

Međunarodni položaj u vrijeme knjaza Danila

- Bitka na Grahovcu 1858. godine
- Diplomatski razgovori sa Napoleonom III o status crne Gore nakon bitke
- Formiranje komisije za razgraničenje sa Osmanskim carstvom
- Usvajanje ***Karte razgraničenja Albanije, Hercegovine i Crne Gore*** na Konferenciji ambasadora velikih sila u Carigradu, 27. 10. 1858.
- Izostalo međunarodno priznanje
- Knjaz Danilo ubijen u atentatu 1860. godine

Crna Gora od 1860-1878. godine

- Knjaz Nikola I (1860-1921)
- Dva crnogorsko-turska rata (1862. i 1863)
- **Velji rat 1876-1878.**

Reforme vlasti do sticanja nezavisnosti

1867. godine – personalne promjene u Senatu (predsjednik Božo Petrović)

1868. godine – **finansijska reforma**: odvajanje državnih i crkvenih dobara, državnih i vladarskih dobara

Ustanovljena finansijska uprava – evidencija o prilivu i trošenju novca

Usvojen prvi crnogorski budžet, 1869. godine

Projekat reformi crnogorske vojske – razdvajanje vojnih od civilnih poslova, ustanovljene vojne uprave, natplemenski karakter

Zadržana teritorijalna podjela na kapetanije

Druga reforma 1871. godine

- Ustanovljenje **devet načelstava** – administrativni i sudski organi (Grahovačko, Župsko, Drobnjačko, Moračko, Vasojevičko, Kučko, Bjelopavličko, Riječko i Crmničko)
- Delegiranje načelnika iz centralne vlasti

Treća reforma 1874. godine

Smanjeno članstvo u Senatu – predsjednik i šest članova + radno vrijeme od 12 sati

Četiri samostalne kancelarije: za vojna pitanja, finansije, unutrašnje poslove i građevine i spoljne poslove, obavezne da izvještavaju Senat o svom djelovanju

Obaveza kapetana i načelnika da izvještavaju Senat o svom radu

Senat i dalje sudski organ

Ničim ograničena i apsolutna knjaževska vlast

- Otvaranje novih škola, donošenje zakona u oblasti obrazovanja (Školski zakonik 1870, Zakonik za učitelje), listovi Orlić, Crnogorac, Crnogorska, otvorena Cetinjska čitaonica, formirano Društvo crnogorskog Crvenog krsta, potpisivanje ugovora o telegrafskom saobraćaju i sl.

Međunarodno priznanje Crne Gore, 1878. godine

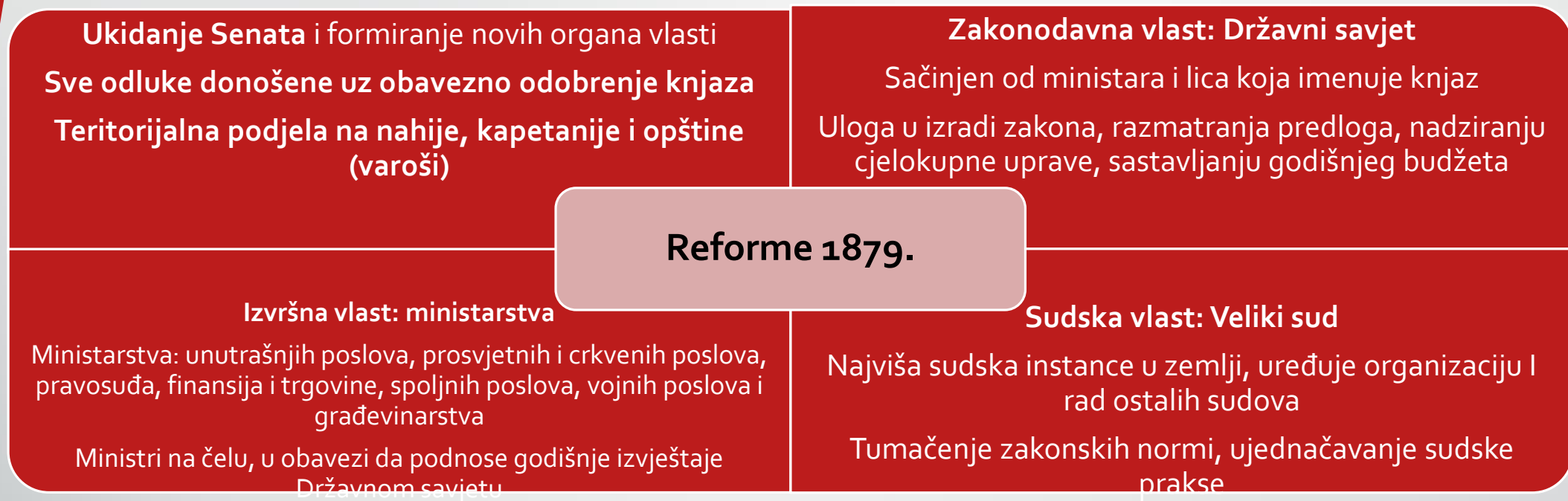
- **Berlinski kongres, 13. jun – 13. jul 1878. godine**
- **Berlinski ugovor, članovi 26-32**
- Sticanje međunarodnopravne zaštite, pasivnog i aktivnog prava poslanstva, punog kapaciteta u međunardnim odnosima
- **Sporan član 29 (ukinut 1909. godine)**
- Pripajanje novih teritorija i stvaranje viševjerske i višenacionalne države
- Protokol iz 1880. godine o zamjeni Plava i Gusinja za Ulcinj
- Otvaranje poslanstava na Cetinju: 1878. Rusija i Francuska, 1879. Austro-Ugarska, Italija, Velika Britanija i Osmansko carstvo, 1881. Grčka, 1896. Bugarska, 1897. Srbija, 1905. SAD, 1906. Njemačka
- Crnogorska poslanstva: 1879. Carigrad, 1913. Beograd, 1916. Pariz, 1918. Vašington

Viševjerski karakter Crne Gore nakon Berlinskog kongresa

- **Proglas** knjaza Nikole od 18. 11. 1880. i **Proklamacija** od 13. 06. 1881. garantovanje prava pripadnicima islamske vjeroispovjesti
- **Konkordat** 1886. godine sa papom Lavom XIII – crkvena autonomija katoličke crkve i ravnopravnost katolika

Reforme nakon sticanja nezavisnosti

- *Projekat o reformi državne uprave, knjaževa Besjeda, Izvještaj o reformama*
- Osnivanje **Glavne kontrole** od pet članova, koje imenuje knjaz, u cilju kontrolisanja trošenja državnih organa na godišnjem nivou
- **Knjaz i dalje apsolutni vladar** jer odlučuje o postavljanju svih funkcionera
- Donošenje drugih zakonskih akata kojima se gradi država "po dubini" (u oblasti trgovine, dužnosti lokalnih načelnika, obrazovanja, kulture i slično)

Opšti imovinski zakonik za Knjaževinu Crnu Goru 1888.

- Valtazar Bogišić, 1031 član
- Regulisanje imovinskih odnosa u zemlji u skladu sa uvaženim pravilima i normama običajnog prava
- Osposobljavanje sudskog sistema, ustanovljenje preciznih procesnih pravila, osnova za ostale zakone u državi

Međunarodna prepoznatljivost

- Mirovna misija na Kritu 1897-1899. godine
- Rat između Grčke i Turske
- Jedan odred crnogorske vojske (šest oficira i 82 vojnika) upućen na Krit u cilju uspostavljanja reda i rješavanja sukoba
- Misija uspješno okončana

Reforme nakon sticanja nezavisnosti

Set zakona, 1902. i 1903. godine

Zakon o Knjaževskoj vladi i Državnom savjetu

Zakon o sudskoj vlasti

Zakon o ustrojstvu sudova

Zakon o građanskoj sudskoj nadležnosti

Zakon o krivičnoj sudskoj nadležnosti

Zakon o naslijeđivanju prijestola

Zakon o državnim blagajnama I računovodstvu

Zakon o ustrojstvu Ministarstva unutrašnjih djela i administrativnoj podjeli države

Zakon o ustrojstvu Ministarstva vojnog

Zakon o uređenju varoških opština

Zakon o izdavanju pasoša

Zakon o porezu na prinos od kapitala i rada

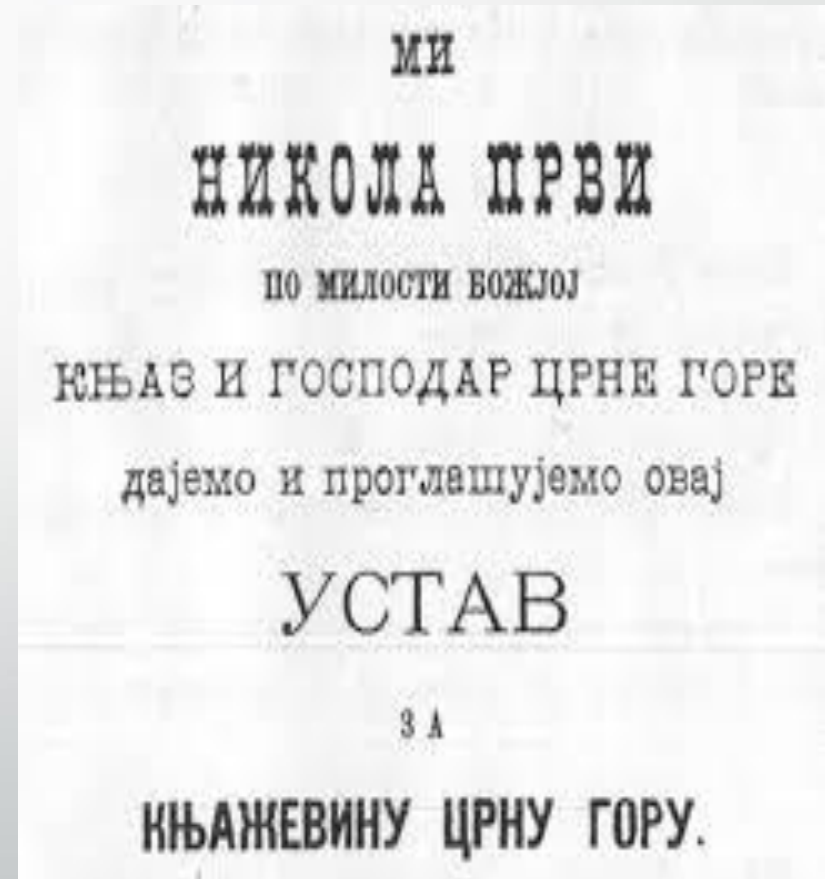
- **Knjaz inokosni organ**
- Ponovno regulisanje oblasti koje su uključene u rad ministarstava, ali i ostalih državnih organa; promjene u strukturi
- **Državni savjet čine: Prijestolonasljednik, mitropolit, svi ministri, predsjednik Državne kontrole, sva lica kojima knjaz dodijeli titulu državnog savjetnika**
- Zakonom o naslijeđivanju prijestola **zagarantovana vlast knjaza Nikole i dinastije Petrović** (muški potomci – najstariji sin ili brat)
- **Sudski sistem:** Veliki sud, pet oblasnih sudova, kapetanski sudovi, opštinski sudovi
- Uređenje odnosa sa Cetinjskom mitropolijom kroz *Ustav Svetog sinoda u Knjaževini Crnoj Gori* i *Ustavom pravoslavnih konstitorija u Knjaževini Crnoj Gori*

Ustav 1905. godine

- Unutrašnje okolnosti koje su nametale konstituisanje ustavnog uređenja zemlje
- Sustizanje modernih evropskih zemalja, pravila koja su postala opšteprihvaćena
- “Hoću da dam ustav Crnoj Gori”
- **Proglas narodu crnogorskome**, 18. 10. 1905. godine
- **Projekat Ustava za Knjaževinu Crnu Goru**, Stevan Ćurčić (202 člana)
- “Odžaklija” u dvoru knjaza Nikole
- **Izbor Narodne skupštine**
 - Kapetanije i varoši kao izborne jedinice (56 + 6 = 62)
 - Mandat od godinu dana, tj. samo za 1905. godinu
 - Izbori održani u novembru, Skupština se sastala početkom decembra
 - Predsjedavajući – pop Simo Radulović
- **Prijestona besjeda** knjaza Nikole

Ustav 1905. godine

- *Ukaz i Naredba o izborima narodnih poslanika* (19 članova)
 - Utvrđivanje prava glasa
 - Ko bira i ko može biti biran za poslanika
 - Utvrđene izborne jedinice, birački spiskovi, način formiranja, sastav, rad izbornih komisija
 - Određen način utvrđivanja rezultata izbora, izdavanje punomoćja, prava na žalbu
- **Oktroisani način donošenja ustava** (*Prijestona besjeda*)
- 222 člana

Stranica Ustava iz 1905. godine

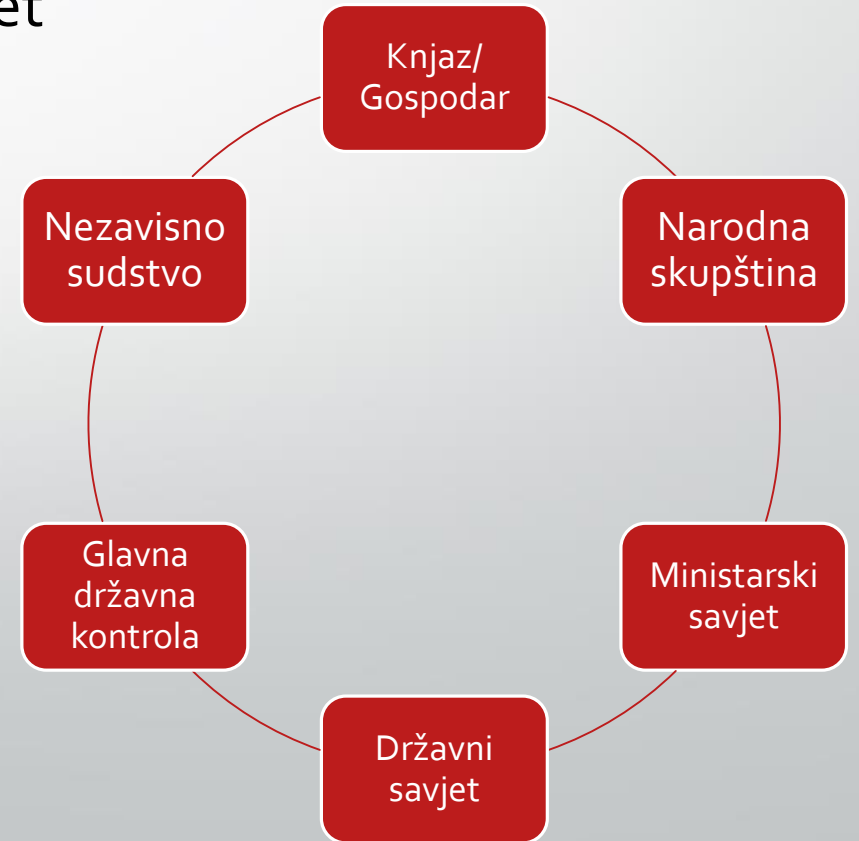
Ustav 1905. godine

- Crna Gora – **nasljedna ustavna monarhija sa narodnim predstavništvom**
- Utvrđena organizacija vlasti, teritorijalni integritet

Teritorijalno –
administrativna
podjela

Organi državne
vlasti

Knjaz Gospodar

- Poglavar države, neprikosnovena i nikome odgovorna ličnost
- Ovlašćenja čuvaju vrhovnu vlast i ovlašćenja knjaza, sa izvjesnim podudaranjem sa drugim granama vlasti (sazivanje i raspuštanje Narodne skupštine, postavljanje sudija, članova Državnog saveta)
- Narodna skupština kontroliše rad knjaza sa stanovišta kruga njegovih ovlašćenja
- **Eksplicitno i ustavno zabranjeno:**
 - Da se miješa u rad drugih državnih organa protivno Ustavu;
 - Da obustavi primjenu Ustava;
 - Da utiče na rad sudova i sudsku nezavisnost;
 - Da prekida istrage i suđenja
- Samostalno donošenja propisa i mjera samo u slučaju da Skupština nije na okupu, da je zemlja u vanrednoj opasnosti ili za zaštitu zemaljske bezbjednosti

Narodna skupština

- Dvije vrste poslanika
 1. **Poslanici koje bira narod** neposrednim glasanjem u izbornim jedinicama (kapetanije, varoši), na četiri godine – 60 članova
 2. **“Poslanici po položaju”** – mitropolit crnogorski, arcibiskup barski i primas srpski, muftija crnogorski, predsjednik i članovi Državnog savjeta (šest), predsjednik Velikog suda, predsjednik Glavne državne kontrole, tri brigadira koje knjaz imenuje
- Zakonodavna funkcija
- **Biračko pravo** – otklanjanje imovinskog cezusa, obezbjeđeno svakom punoljetnom crnogorskom državljaninu (21 godina), osim aktivnim vojnim licima
- **Za poslanika može biti biran** crnogorski državljanin, najmanje 30 godina starosti, rezidencijani status, imovinski status (15 kruna godišnje za poreze i dacije ili oboje)
- Javno i tajno glasanje za izbor poslanika
- Poslanici predstavljaju narod, imaju imunitet, a dvije kategorije su izjednačene u pravima i obavezama
- Knjaz saziva skupštinu “o Lučindanu”, Skupština samostalno odlučuje o dnevnom redu
- Otvaranje, odlaganje i zaključivanje skupštinskog zasjedanja je u isključivoj nadležnosti knjaza
- Odlaganje ne duže od tri mjeseca
- Kvorum – više od polovine ukupnog broja (37)

Narodna skupština

- **Donošenje, izmjena, dopuna ili obavezno tumačenje zakona i Ustava**
- Odlučivanje o iznosima i načinu plaćanja poreza, teritorijalnom integritetu države
- Odobravanje godišnjeg državnog budžeta
- Odluka o zaduživanju na strani, o zaključenju ugovora sa stranim licima
- Pozivanje na odgovornost ministara i ostalih državnih funkcionera
- Pravo ankete i istrage u izbornim i administrativnim pitanjima
- Raspolaganje državnim dobrima
- Pravo da mijenja ili dopunjava predloge zakona dobijene od Vlade
- Usvojeno 76 zakona u toku njenog funkcionisanja

Ministri i Ministarski savjet (Vlada)

- Ministre postavlja i razriješava knjaz, kojem polažu zakletvu, odgovorni su njemu i Narodnoj skupštini
- Između njih bira se predsjednik Ministarskog savjeta
- Pravo prisustva svim skupštinskim zasjedanjima, pretresanje pitanja sa dnevnog reda, ali bez prava glasa ako nisu poslanici
- Ministri mogu biti optuženi ili smijenjeni, sudi im se pred Državnim sudom (članovi Državnog savjeta i Velikog suda)
- Nadležnost: donošenje naredbi za izvršenje zakona, predlaganje zakona, izmijene i dopune zakona
- Ministarstvo unutrašnjih djela, inostranih djela, pravde, finansija, vojno, prosvjete i crkvenih djela

Državni savjet

- Postojao i ranije, šest članova koje imenuje Knjaz

Konsultativne

Proučavanje zakonskih predloga koje Vlada podnosi Narodnoj skupštini, davanje mišljenja

Rješavajuće

Razmatra i rješava žalbe protiv ministarskih i administrativnih rješenja i ukaza koji vrijeđaju zakonska prava, rješava sukobe između grana vlasti i izuzetno stupanje u crnogorsko državljanstvo

Predlagačko - kadrovske

Predaže candidate za predsjednika i članove Glavne državne kontrole

Sudska vlast

- Nezavisno sudstvo
- Sudije postavlja knjaz
- Sudije su crnogorski državljani, koji ispunjavaju sve zakonske uslove I završili su pravni fakultet
- Sudovi: kapetanski, oblasni i Veliki sud
- Stalnost sudija
- Tri načela postupka pred sudom
 1. Suđenje je javno, osim u slučajevima zaštite morala
 2. Obaveza navođenja zakona na kojima se zasnivaju sudske odluke
 3. Načelo da tuženi moraju imati branioca

Opštinska samouprava

- Opština ima tri organa:
 1. Opštinski sud
 2. Opštinski odbor
 3. Opštinski zbor
- Kontrola i ravnoteža između ova tri organa
- Opštinski odbor i opštinski zbor izborni organi koje biraju građani

Ustavna prava crnogorskih državljana

- Ustavna prava u skladu sa tadašnjim normama zagarantovana svim građanima, ne samo Crnogorcima
- Jednakost pred zakonom, lična sloboda, sloboda savjesti, sloboda vjeroispovijesti, sloboda iskazivanja („u granicama zakona“), nepovredivost pisama, sloboda okupljanja u mirne zborove...
- Pravo na besplatno osnovno školovanje, pravo obraćanja i žalbe državnim organima, pravo privatne svojine...
- Načela poretka: zakonitost, jednakost pred zakonima, zabrana povratnog dejstva zakona na štetu građana po ranijim zakonima, obaveza poštovanja ustavnih određenja
- Otežana primjena Ustava: djelovanje unionističkog pokreta u Crnoj Gori, učešće u Balkanskim ratovima (1912, 1913), učešće u Prvom svjetskom ratu i okupacija od strane Austro-Ugarske (1916-1918)

Funkcionisanje Narodne skupštine u praksi

- Prvi saziv: 1906. godine; posljednje zasjedanje: 1914. (vanredna sjednica o ulasku u Prvi svjetski rat)
- Izbori za Narodnu skupštinu održani:
 1. 1906;
 2. 1907;
 3. 1911;
 4. 1913
- *Stenografske bilješke, Glas Crnogorca* kao podaci o radu
- Donijeto 76 zakona u periodu njenog funkcionisanja (1906-1914), od kojih je za većinu predloge pripremila Vlada
- Samo dvije inicijative za zakonsko regulisanje određenih pitanja pokrenute od strane poslanika (u vezi sa administrativnim uređenjem)
- Obrazovan poseban skupštinski odbor za razmatranje predloga zakona
- Rasprava o zakonskim prijedlozima vođena u dva dijela – u načelu i u pojedinostima

Funkcionisanje Narodne skupštine u praksi

- Među 76 usvojenih zakona: zakoni o izboru narodnih poslanika, državnom budžetu, sudskoj vlasti, ustrojstvu sudova, ustrojstvu vojske, javnim zborovima i udruženjima, osnovnim školama, sudskom postupku u krivičnim djelima, građanskoj sudskoj nadležnosti, carinama, trgovini...
- **Budžetsko pravo** – *Zakon o budžetu, 1906.*
 - Određivanje pravila sastavljanja, donošenja i određivanja državnog budžeta, formiranje budžetskog odbora, podnošenje predloga budžeta od strane Vlade, podnošenje pojedinačnih mišljenja poslanika
 - Budžet usvajan svake godine, osim 1907. i 1913. godine
 - Vlada prihvata, a Knjaz proglašava Zakon o budžetu
- Zakoni o vanrednim kreditima i *Zakon o državnom zajmu Knjaževine Crne Gore 1909. godine*
- **Kontrolisanje trošenja budžeta zajedno sa Glavnom državnom kontrolom, samostalno putem anketnih odbora i komisija**

Vršenje vlasti Knjaza/Kralja

- Uloga u proglašavanju zakona
- Pravo da imenuje i smijenjuje Vladu
 - U periodu od 1905. imenovano šest sastava Vlade/Ministarskog savjeta
- Saziva i raspušta Skupštinu
- Samostalno donošenje odluka u oblasti spoljne politike, uz konsultacije sa nadležnim ministarstvom

Partijsko djelovanje

- Dvije poslaničke grupacije u Skupštini – ***klubaši i pravaši***
- Rastuće podjele u društvu